

ei a continuat să o considere ca panegiric destinat a fi citit în biserică, în cursul slujbei¹ și, ca urmare, a încercat să respecte regulile retorice după care se redactau asemenea lucrări: ca orice discurs panegiric, viața are un « exord », într-un stil căutat și atît de influențat de modelele străine — probabil grecești —, încît e, uneori, greu de înțeles;² o « expunere » partea cea mai interesantă din punctul de vedere al cercetării noastre³; și, în sfîrșit, o « harență »⁴ cerută de bunele tradiții ale retoricii clasice.

Analizînd « expunerea » și cercetînd, totodată, și raporturile ei cu *Pomenirea* de la care pornește, distingem în ea cinci părți, de amploare inegală și prezentînd fiecare un interes diferit pentru cercetătorul de azi:

Cea dintîi — originea și copilăria lui Nicodim⁵ — dezvoltă o frază din *Pomenire*, aducînd însă și numeroase elemente cu totul noi, mai ales în ce privește copilăria; *a doua* — viața acestuia de la intrarea sa în mănăstire și pînă la venirea în Țara Românească⁶ — este pe de-a întregul nouă; *a treia* — activitatea lui Nicodim la nord de Dunăre, pînă la moarte⁷ — este o enormă dezvoltare a numai cîtorva fraze din aceeași *Pomenire*. Cea de-a *patra*, prezentînd o minune pe care acesta ar fi făcut-o după moarte (menită a explica absența din mănăstire a moaștelor lui) este reproducerea, cu ample interpolări, a unei părți a aceluiași izvor⁸. În sfîrșit, *ultima* prezintă rezultatele « anchetei » — ca să spunem astfel — întreprinse de călugării de la Tismana în privința existenței în Serbia a moaștelor lui Nicodim, un scurt istoric al mănăstirii (cu date deosebit de interesante asupra soartei sale la sfîrșitul secolului al XVIII-lea) și o enumerare — amplificare și ea a unei fraze din *Pomenire* — a obiectelor socotite, la vremea la care scria autorul, a fi rămas de la Nicodim⁹.

Se vede clar că, avînd ca punct de plecare textul *Pomenirii* și voind să umple lacunele din povestirea desfășurării vieții lui Nicodim, precum și să precizeze părțile ce pluteau în vag în cuprinsul acesteia, Ștefan a îmbogățit textul izvorului său de bază cu adăugiri și explicații care, de cele mai multe ori, întrec în întindere, fiecare în parte, însuși acest izvor.

Dar tocmai în cuprinsul acestor adăugiri și explicații se află bogatele știri ce au oferit cercetătorilor, de la Ștefulescu încooace, materialul de fapte cu ajutorul căruia ei au ajuns să contureze imaginea despre Nicodim pe care o avem astăzi. Este însă evident că justetea acestei imagini depinde în primul rînd de exactitatea știrilor pe care ea e întemeiată și că, deci, prima operație a unei cercetări critice asupra vieții și activității ctitorului Tismanei trebuie să fie încercarea de a stabili proveniența acestor știri și, ca urmare, valoarea lor istorică.

Izvoarele folosite de Ștefan Ieromonahul. Pe lîngă citarea — incidentală și într-o formă mai mult sau mai puțin explicită — a cite unui anumit izvor dintre cele folosite în redactarea unui anumit pasaj din cuprinsul *Vieții*, Ștefan Ieromonahul enumeră, în *trei rînduri*, categoriile de izvoare întrebunțate la întreașa sa operă de amplificare a textului tipăriturii din 1767¹⁰. Aceste categorii sînt: « hrisoavele mănăstirii », « alte scripturi », precum și tradiții orale culese, nu numai din mediul călugăresc, ci și din cel laic.

Ne este destul de ușor astăzi să distingem adaosurile și precizările pe care le-a putut aduce Ștefan, folosind bogatul material documentar pe care — la acea vreme — îl avea la dispoziție în mănăstirea sa și în unele din imediată apropiere¹¹. Merită a fi menționat faptul că, în această privință, el s-a descurcat destul de bine, extrasele din documente și datele culese din acestea reușind să schimbe aspectul povestirii, din acela al unei simple legende, în cel al unei expunerii cu caracter aparent istoric: de aici intră în cuprinsul *Vieții* amintirea precisă a unor fapte reale, de aici capătă nume unele personaje secundare, de aici își găsesc o succesiune aparent logică — dacă nu totdeauna și strict cronologic exactă — majoritatea evenimentelor și episoadelor amintite acolo¹².

¹ Practic, lucru e cu neputință, lectura cu voce tare a *Vieții*, singure, durînd aproximativ două ore și jumătate

² F. 44^v.—46^v. = p. 1—17. Cercetarea lui amănunțită ar depăși cadrul studiului de față.

³ F. 46^v.—8^v. = p. 17—81.

⁴ F. 87^r.—87^v. = p. 81—82.

⁵ F. 46^v.—48^v. = p. 17—19.

⁶ F. 48^v.—56^v. = p. 19—30.

⁷ F. 56^v.—78^v. = p. 30—36.

⁸ F. 78^r.—79^r. = p. 66—68. Acestei părți, ca și celei următoare — ambele mai puțin interesante pentru punctul de vedere al cercetării de față —, le vom acorda o atenție mai mică.

⁹ F. 79^r.—86^r. = p. 68—80.

¹⁰ În însuși titlul manuscrisului (vezi, mai sus, p. 240, nota 3), în « Cuvînt către cetitori » (f. 1^v.—2^r. = p. X—XI) și la începutul *Vieții* (f. 44^v.—45^r. = p. 14—15).

¹¹ Lista documentelor citate de Ștefan, în Anexa II, la sfîrșitul lucrării.

¹² Evident că Ștefan — pe temeiul documentelor din arhivele mănăstirești de la noi, cunoscute lui — nu a putut îmbogăți cu amănunte decît părțile din povestirea sa privitoare la activitatea lui Nicodim după venirea în Țara Românească și evenimentele petrecute, la noi după moartea acestuia. Precizări aduse de Ștefan pe temeiul documentelor sînt, de pildă, numele unora dintre voievozii ctitori sau donatori, ordinea de succesiune a acestora, precum și oarecare date privitoare la ei (filiații etc.). Tot după documente stabilește Ștefan prioritatea cronologică a Voditei față de Tismana și numele exact al succesorului lui Nicodim la egumenia Tismanei.